

Remigiusz Sobański

Valeat aequitas

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 35/1, 156-160

2002

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

śluchano kazania, po czym przeszła wielotysięczna procesja ze świecami. Ostatniego dnia Mszę św. celebrował ks. kardynał prymas A. Hlond i przyjął defiladę młodzieży. Na boisku w Szarleju drużyny przygotowały malowniczy pokaz dożynek śląskich.

Zjazd połączony z zlotem odbył się też w dniach 8–10 VI 1935 r. w Zadolu, następnym zaś 3 V 1936 r. w Katowicach. W XII zjeździe (liczono od 1926 r.) delegatów w Panewnikach w 1937 r. wziął udział bp S. Adamski, wygłaszając naukę o krzewieniu zasad uczciwości w życiu społecznym. Tegoż roku w październiku upamiętniono 10-lecie KSM żeńskiego uroczystą akademią z udziałem przemawiającego na jubileuszu bp. Juliana Bieńka. Kolejne zjazdy miały miejsce w Katowicach – ostatni odbył się tu 22 i 23 IV 1939 r.³¹

Działalność w zakresie wychowania religijnego przejawiała się zwłaszcza udziałem druchen w okolicznościowych Mszach i Komuniach św., jak też w dość często organizowanych przez Centralę diecezjalną rekolekcjach zamkniętych dla członkiń. Po raz pierwszy urządzono takie rekolekcje dla 65 członkiń zarządów stowarzyszeń w dniach 4–8 I 1930 r. w Domu Rekolekcyjnym w Kokoszycach. Prowadził je ks. Stanisław Drobny z Rybnika. Na ogłoszony wtedy konkurs na sprawozdanie z rekolekcji nadeszło 15 odpowiedzi. W 1931 r. od czerwca do 18 lipca odbyły się w Brennej dwie serie rekolekcji, przy udziale 80 członkiń. Po zakończeniu zajęć organizowano wycieczki w góry. W 1932 r. urządzono rekolekcje dla uczestniczek kolonii letnich, zorganizowanych przez Centralę diecezjalną w ośrodku szkoleniowo-rekreacyjnym w Łyskach. Na przełomie lat 1934/1935 oraz w 1936 r. odbyły się rekolekcje w Zakładzie Sióstr Borneuszek w Cieszynie (te ostatnie przeznaczone były dla okręgu cieszyńskiego). W sumie w 1936 r. w rekolekcjach zamkniętych brało udział 285 druchen, a w 1938 r. – 383 drużyny.

Od 1937 r. zaprowadzono w KSM Śląskim Tydzień Religijny, który był swego rodzaju konferencją szkoleniową dla prezesek oddziałów i okręgów, a także dla druchen zainteresowanych, jak np. zelatorek. Uczestniczki słuchały referatów, także przygotowanych przez nie same. W Tygodniu Religijnym w grudniu 1938 r. tematem głównego referatu i dyskusji było „apostolstwo drużyny w życiu codziennym”, a ćwiczenia odbyły się w Kokoszycach³².

Centrala żeńska dużą wagę przywiązywała do różnorodnego szkolenia członkiń. Szkolenie prowadzono przeważnie w formie kursów krótkoterminowych, przy czym starano się przystosować tematykę do zainteresowań słuchaczek. Między innymi w 1931 r. Centrala zorganizowała w swej siedzibie kurs ozdób choinkowych, jednocześnie miejscowa organizacja

³¹ AAP, KZMŻ – 69 (bez pagin.); „Kierownik Stowarzyszeń Młodzieży” 1928, nr 7; 1929, nr 12; 1931, nr 12; 1933, nr 10; „Kierownik” 1935, nr 6, 7; 1937, nr 8, 12; 1939, nr 5.

³² AAP, KZMŻ – 69; „Kierownik Stowarzyszeń Młodzieży” 1930, nr 4, 6; 1931, nr 2, 3; „Kierownik” 1935, nr 3; 1936, nr 1; 1937, nr 8; 1939, nr 8 (tabela).

prowadziła kurs wypieku ciast. Kursy zdobień gwiazdkowych oraz introligatorskie organizował też okręg katowicki. Uczestniczki miały następnie uczyć tych umiejętności w swoich oddziałach. W 1936 r. KSMŻ proponowało oddziałom uruchomienie u siebie kursów dla przyszłych narzeczonych i polecało cykl wykładów z tego zakresu zamieszczonych na łamach „Żywego Słowa” przez Centralę krajową. W 1938 r. KSMŻ przeszkoliło 14 instruktorek w zakresie gospodarstwa domowego, których zadaniem było prowadzenie zajęć w oddziałach. Niemal stale odbywały się szkolenia w ośrodku w Łyskach, łączone z rekolekcjami. W Domu Stowarzyszeniowym na Żadolu urządzano m.in. kursy społeczno-oświatowe. Ich program obejmował wykłady i ćwiczenia z katolickiej nauki o kwestii społecznej, nauki o Polsce współczesnej, jak też poznawanie zasad statutowych i zadań organizacyjnych. W dwóch takich dłuższych kursach oświatowych w 1937 r. uczestniczyły 154 druhny. W 1938 r. przygotowano na Żadolu 12-dniowy kurs dla członkiń kierownictw nowo powstałych oddziałów. Zapoznawano je też z materiałami do rozmaitych imprez i uroczystości. Na zakończenie zorganizowano pokazową akademię i „wesoly wieczór”.

Odbywały się również kursy wychowania fizycznego, mające na celu przeszkolenie naczelniczek – instruktorek oddziałowych wychowania fizycznego. Zapoznawano je z teorią i praktyką różnych gier sportowych, a także z musztrą, uczono pieśni organizacyjnych. Taki kurs był np. w dniach 4–18 V 1938 r. na Żadolu. W tymże roku w szesnastu rozmaitych kursach uczestniczyło 855 druhen, natomiast w trzech kursach sportowych – 123 druhny.

Od 1930 r. prowadzono instruktaże, przy pomocy fachowców, dla zespołów konkursowych przysposobienia rolniczego w oddziałach wiejskich, organizując też wystawy hodowli małych zwierząt i upraw prowadzonych przez konkursowiczki, jak np. w 1931 r. w Pszczynie. W 1937 r. do takich konkursów zgłosiło się 48 zespołów kilkuosobowych, natomiast w 1938 r. współzawodniczyły 64 zespoły z 379 uczestniczkami. Dodać można, iż w siedmiotysięcznej KSMŻ na Śląsku młodzież wiejska wyraźnie przeważała, licząc blisko 4100 członkiń. Obowiązki kierowniczkę przysposobienia rolniczego we wszystkich oddziałach Centrala powierzyła w 1937 r. prezesce Okręgu cieszyńskiego – Marii Machejównej z Pruchnej³³.

Centrala organizowała też kolonie i niewielkie obozy letnie, przeznaczone dla członkiń uboższych. Między innymi takie kolonie urządzone w lipcu 1931 r. w Brennej w Beskidzie Śląskim. Druhny wykonywały wszystkie czynności gospodarcze, łącznie z gotowaniem, a było ich 47 z dziewięciu stowarzyszeń. W 1933 r. Centrala przygotowała trzy turnusy kolonii w Łyskach, a w 1936 r. odbył się tam obóz wychowania fizyczne-

³³ „Kierownik Stowarzyszeń Młodzieży” 1931, nr 1, 2; 1932, nr 12; 1933, nr 6; 1934, nr 7; „Kierownik” 1935, nr 6, 9; 1936, nr 1; 1937, nr 3, 6, 8; 1938, nr 1, 2, 5, 11; 1939, nr 8 (tabele).

go. Koloniom i obozom zawsze towarzyszyły zajęcia religijne, jak codzienna modlitwa, udział w nabożeństwie porannym czy też rekolekcje³⁴.

Ukazana wyżej działalność Centrali diecezjalnej żeńskiej daje też częściowo pogląd na zakres prac i czynności oddziałów i okręgów. O organizacjach terenowych posiadamy niewiele informacji. Zarządy okręgów docierały do wszystkich przynależnych oddziałów poprzez wizytacje, wspólne imprezy okręgowe i obchody jubileuszowe. Przejmowały też takie funkcje Centrali, jak organizowanie dla swych oddziałów rekolekcji i kursów. Główną siłą sprawczą byli księża patroni, później asystenci, wokół których skupiał się zarząd i aktywniejsze drużyny, przewodniczące kółek, zastępowe i zelatorki. Zainteresowanie organizacją okazywał dyrektor śląskiej Akcji Katolickiej ks. Bolesław Kominek (później arcybiskup wrocławski), który miewał wykłady na zebraniach członkiń zarządów i zastępował kilkakrotnie w czasie urlopów sekretarza generalnego ks. J. Matuszka. Nie zawsze niezbędne było kierowanie przez starszych. Na przykład powstałe w 1921 r. Stowarzyszenie w Pruchnej w Cieszyńskim szczyliło się tym, że przez 10 lat pracowało bez pomocy z zewnątrz, a niemal wszystkie wykłady na zebraniach drużyny wygłaszały same, pod minimalnym nadzorem patrona. Dużą pomocą były czasopisma organizacyjne, których rozpowszechnianie usilnie propagowano. Liczący się wzrost liczby członkiń zaznaczył się od 1931 r., kiedy to tylko w stowarzyszeniach w Królewskiej Hucie (w parafii św. Barbary) i w Mysłowicach przybyło po 50 członkiń³⁵. Przyciągały i wytwarzały swoistą lokalną tradycję ośrodki organizacyjne i rekolekcyjne w Kokoszycach, Łyskach, w Brennej, na Zadolu i w Panewnikach – dokąd co roku pielgrzymowały drużyny, by odwiedzić tamtejszy Żłobek.

W powyższym szkicu przedstawiono jedynie fragmentarycznie dzieje i działalność katolickich stowarzyszeń młodzieży na Śląsku. Część zagadnień pominięto z braku miejsca, inne ledwie zaznaczono, gdyż nie dysponowano dostatecznymi źródłami. Jednak można wyrazić nadzieję, iż referat ten będzie impulsem do dalszych badań nad organizacjami śląskimi w okresie Drugiej Rzeczypospolitej.

CATHOLIC YOUTH ASSOCIATIONS IN SILESIA DURING THE SECOND REPUBLIC OF POLAND

S u m m a r y

³⁴ „Kierownik Stowarzyszeń Młodzieży” 1931, nr 11; 1933, nr 6; „Kierownik” 1936, nr 9.

³⁵ O pracy niektórych ogniw terenowych KSMŻ na Śląsku zob. m.in. „Kierownik Stowarzyszeń Młodzieży” 1931, nr 5, 11, 12; 1932, nr 1, 2, 5, 7, 10; 1934, nr 2; „Kierownik” 1937, nr 6; 1939, nr 6.

The origins of Catholic youth organisations in Upper Silesia date back to 1871 when Father N. Bonczyk founded the St. Aloisius Society (known as the Society of Aloisians) in Bytom, which grouped young workers and craftsmen. The activity of the Societies was directed towards a cultural, educational and religious advancement of youth under the supervision of patron priests. In 1897 G. Koop, the bishop of Wrocław, decreed the dissolution of St. Aloisius Societies. At that time thirty seven societies of this type were operating in Silesia. Some of them survived and at the beginning of the 20th century were transformed into extramural youth organisations. However, during the First World War most of those independent organisations either disintegrated or were suspended. In the years 1919–1934 parish organisations for young men and women assumed the name of Polish Youth Associations (SMP – stowarzyszenia młodzieży polskiej). On December 12, 1920 the Silesian Union of Polish Youth Associations came into being, which incorporated both male and female youth organisations. Union Councils and the Secretariat General formed the leadership of the Union. The Union Council for Silesia included the following committees: educational and editorial, financial, agricultural, for religious upbringing, teetotal, and auditorial. The seat of the Secretariat for the Silesian Union was initially in Królewska Huta (Chorzów), and later in Mikołów. In November 1927 the Silesian Union was divided into two separate unions – male and female. The headquarters of the Union of male organisations were in Mikołów (from 1929 in Katowice), while those of the female Union in Katowice. Following the reorganisation in 1934, both diocesan headquarters adopted the names: Young Men's Catholic Association (KSMM) and Young Women's Catholic Association (KSMŻ), respectively. The patronage system was also given up in 1934. This was connected with the incorporation of youth organisations into the Catholic Action and the ensuing change of statutes. Priests continued to perform the functions of Secretaries General, but the diocesan boards were headed by lay presidents. In 1938 the diocesan board of the male organisations grouped 277 local organisations with a total of 13 707 regular members and over 2000 auxiliaries. Youth from rural areas made up only 20,8% of the entire membership. In 1938 Young Men's Catholic Association in Upper Silesia was the second largest in Poland, preceded only by KSMM in the Great Poland (Wielkopolska) province. The area of the Katowice diocese was divided into districts which grouped the parish organisations in the vicinity. In 1938 the Zaolzie district was incorporated where 23 branches of KSMM were created. In order to integrate all the members of the Union conventions and meetings of young associates were organised annually. The aim of KSMM was the religious formation of young men by organising special events, annual celebrations in honour of St. Stanisław Kostka, the patron saint of youth, and closed retreats. The diocesan board also encouraged various cultural movements by organising conferences for librarians in particular districts, recommending accessible plays which could be staged by amateur theatricals, booking once a month a performance at the Polish Theatre in Katowice, renting a cine projector, and by propagating tourism. In addition, the Union published a monthly titled „Okólnik” („The Circular”). Catholic organisations for young women developed slower. Initially there were eleven of

them. On May 30, 1926 the first congress of delegates of the Silesian organisations took place in Panewniki. On October 9, 1927 during the congress in Katowice it was decreed that the female organisation was to be separated from the male one. The female organisations realised the same aims as the male ones. Their activities focused on religious and cultural education.